

Dr. Nicholas H. Dodman

MUC,
KI JE MIJAVKAL
NA POMOČ

Psihologija mačk

Prevedla
Ivana Gradišnik

DEBORA
Ljubljana

Nicholas H. Dodman
MUC, KI JE MIJAVKAL NA POMOČ
Psihologija mačk

Prevod: Ivana Gradišnik

Ureditev in spremna beseda: **Janislav Peter Tacol**

Naslov izvirnika: **THE CAT WHO CRIED FOR HELP**
Attitudes, Emotions and the Psychology of Cats

© 1997 by Nicholas H. Dodman

© 2008, Debora, za izdajo v slovenskem jeziku

Prva izdaja: 1999, Bantam Books, Broadway, New York

Izdala in založila: **DEBORA, Ljubljana**

Za založbo: **Janislav Peter Tacol**

Grafično oblikovanje in priprava: **DEBORA, Ljubljana**

Fotografija na naslovnici: **iStockphoto**

Tisk in vezava: **SCHWARZ, Ljubljana**

Ljubljana, 2008

1. natis, 1. izdaja

Vse pravice, še posebno pravici do razmnoževanja in prevajanja, so pridržane. Noben del te knjige se brez pisnega dovoljenja založbe (lastnice avtorskih pravic za slovensko izdajo) ne glede na odločitev avtorjev izvirnika ne sme v nobeni obliki reproducirati (s fotokopiranjem, z mikrofilmanjem ali drugim postopkom) ali z uporabo elektronskih sistemov predelovati, kopirati, tiskati, razmnožiti ali razširjati. Brez pisnega dovoljenja založbe (lastnice avtorskih pravic za slovensko izdajo) je prepovedano javno objavljati knjige ali njenih delov, distribuiranje in dajanje v najem.

CIP – Kazaložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

636.8:591.51

DODMAN, Nicolas H.

Muc, ki je mijavkal na pomoč : psihologija mačk / Nicholas H. Dodman ; [prevod Ivana Gradišnik ; spremna beseda Janislav Peter Tacol]. - Ljubljana : Debora, 2008

Prevod dela: The cat who cried for help

ISBN 978-961-6525-51-0

241680128

Vse knjige založbe
Debora lahko kupite
v spletni prodajalni
www.debora.si

Nasvete v zvezi
z duševnostjo psov
in mačk dobite tudi
v spletni psihološki
svetovalnici Psi-
in-muci-hiatrična
svetovalnica
na spletni strani
www.psi-ha.si

VSEBINA

8	Spremna beseda
11	UVOD
17	NAPADALNO VEDENJE
18	Ko šavsne roko, ki ga hrani
38	Dajte miru gmah!
53	Primer zamenjane identitete
71	Saj šmenta ni moč prepoznati!
84	Gremo se šolo
95	ČUSTVENO VEDENJE
97	Tega zlepa ne pozabi
112	Mačji grafiti
132	Muc, ki je mijavkal na pomoč
151	Krempelj ali kripelj?
164	Nočna gonja
181	PRISILNO VEDENJE
183	Muca, ki je sesala volno
198	Dlaka na dlako – golača
215	Sv. Muca ples

232	Skozi kaj gre ljubezen?
244	Epilog
248	Stvarno kazalo

Spremna beseda

Dr. Nicholas H. Dodman, eden najbolj znanih proučevalcev mačjega obnašanja, nam v pričujočem delu razkriva očarljivo in pogosto uničujočo nprav ene najbolj popularnih in brez dvoma najbolj samozavestnih živalskih družabnic. Na kar seda izviren način nas skuša prepričati, da lahko bivamo v miru celo z najbolj svojeglavo mačko. Zanimivo pripovedovanje nam od stavka do stavka odkriva zgodbe iz resničnega življenja z mačkami in ravnanje vrhunskega veterinarskega strokovnjaka, usmerjenega v mačjo psiho. Približa nam avtorjeve sočutne in uspešne metode predvsem behaviorističnega pa tudi medikamentoznega zdravljenja, ki vrača do nedavnega problematično, večkrat tudi zelo trpečo mačko v novo življenje, lastnikom pa daje zadovoljstvo nad odločitvijo, da so poskrbeli za svojo kosmato družabnico. Čeprav je veliko lastnikov mačk še vedno prepričanih, da je sprememba mačjega obnašanja nemogoče dejanje, pa nam želi dr. Dodman s številnimi zgledi pokazati ravno nasprotno: mačje duševne probleme je možno zdraviti in tudi pozdraviti.

V treh razdelkih pričujoče knjige obravnava napadalno, čustveno in prisilno vedenje. Odkriva ozadja mačje agresivnosti, strahu, depresije in drugih duševnih težav ter jih s svojim izvirnim pristopom poskuša odpraviti na čim manj boleč način tako za mačka kakor tudi za lastnika. Seveda pa ne pozabi tudi na različne možnosti preventive. Z gotovostjo lahko trdimo, da je za vsakega mačjega lastnika, ki se želi poglobiti v duševnost svoje misteriozne in očarljive kosmate družabnice, knjiga *Muc, ki je mijavkal na pomoč. Psihologija mačk* pomoč v sili, hkrati pa tudi priprava na morebitne težave v partnerskem odnosu s svojo kosmato družabnico, do katerih lahko pride med drugim zato, ker mačji lastnik še ni postal tudi lastnik te edinstvene knjige.

Dr. Nicholas H. Dodman je redni profesor behavioristične farmakologije in psihologije živali na fakulteti za veterinarsko medicino univerze Tufts v Kaliforniji. Je inovator in eden vodilnih ameriških strokovnjakov, svetovno znani raziskovalec na področju obnašanja domačih živali in vrhunski veterinarski praktik za psihologijo živali. Napisal je več knjižnih uspešnic s področja psihologije psov in mačk ter znanstvenih in strokovnih člankov, poleg tega pa je tudi lastnik štirih patentov za farmakološki nadzor behaviorističnih problemov.

Nekaj delčkov bogatega znanja dr. Nicholasa H. Dodmana s področja psihologije psov in mačk boste lahko našli tudi na spletni strani www.psi-ha.si v *Psi-in-muci-hiatrični svetovalnici*, kjer boste seveda lahko tudi aktivno sodelovali. Ni popolnoma nemogoče (in potihem upamo, da ni), da vam bo v tej edinstveni svetovalnici poleg drugih svetovno znanih strokovnjakov (dr. Stanleya Corena idr.) svetoval tudi sam zgoraj omenjeni spoštovani gospod.

Janislav Peter Tacol, urednik slovenske izdaje

UVOD

Kaj storiti, če vaš maček na lepem zblazni in vas začne brez vidnega razloga napadati, če vas čaka v zasedi in vas naskakuje ali zalezuje s tistim odmaknjenim pogledom, ki spominja na njegove roparske sorodnice in prednice? Ali pa če se med vašima hišnima mačkama, nekdanj najboljšima prijateljicama, razvije tako silno sovraštvo, da vsakič, ko se zagledata, praščita druga v drugo in se začneta valjati po tleh sredi vreščanja in pihanja in divjanja, ki bi še mrtve spravilo pokonci. Pomislite na to, kako mučno je imeti mačko, ki si je na lepem do krvi razgrizla rep ali pa ga ogulila prav do golega ... ali kaj vas čaka, če vaš maček sklene, da bo odslej žvečil kopalniške zavese, vezalke ali tekaško opremo. Kaj ukreniti in kam se obrniti po pomoč?

Ljudje, ki se znajdejo v takšnih škripcih, prevečkrat izberejo (zase) lažjo pot in mačka odpeljejo kar v azil za izgubljene živali ali celo h "konjedercu". Lahko da si mirijo vest z mislijo, da ima maček tam (v azilu, namreč) vsaj trohico možnosti, da ga bo kdo posvojil, vendar pa se na tihem prav gotovo zavedajo, da se bržčas ne bo končalo tako. V zavetiščih za izgubljene živali in na veterinarskih postajah po vsej naši državi se vsako leto na milijone mačk sreča s prezgodnjo smrtjo samo zato, ker la-

stniki živijo v zmotnem prepričanju, da imajo njihovi ljubljenci nepopravljive vedenjske motnje. Pri tem gre sicer za greh iz nevednosti, ki pa našim otrokom daje žal misliti, da življenje že ne more biti kaj dosti vredno. K sreči se najdejo tudi mnogi, ki se vdano posvečajo skrbi za svoje miljenčke in so zvesti prepričanju, da je vsakršno obvezo treba spoštovati. Ti ljudje si resnično želijo pomagati svojim ljubljencem, kadar zbolijo ali postanejo vedenjsko moteči. Pričujočo knjigo sem napisal za oboje; prve bo, upam, razsvetlila in navdihnila, drugim pa pomagala s svojo ponudbo ustreznih vedenjskih rešitev.

Namen te knjige je, da skozi pripovedi o posamičnih primerih opiše nekatere običajne in manj običajne zadrege zaradi mačjega vedenja, v kakršnih se utegnejo znajti mačji lastniki. Vedenje, ki povzroča probleme, utegne biti samo po sebi za mačka normalno, le da se izraža v neustreznih okoliščinah, kjer ni povezano z resničnostjo. Oblike vedenja, ki sodijo v to skupino, so teritorialna napadalnost, "označevanje" z urinom, kraspanje pohištva in razne nočne norije. Na drugem koncu lestvice je vedenje, ki je prav res nenormalno in pri katerem gre za živalske različice človeških duševnih motenj. Prisilno cufanje dlake, t. i. "sesanje volne" in sindrom mačje hiperestezije sodijo v to kategorijo. S temi motnjami se veterinarji resda srečujejo že dolga leta, a s tem, ko smo napredovali od prepričanja, da živali nimajo nobenih čustev ali občutkov, in sprejeli, da jih opredeljujejo mentalne in čustvene izkušnje, ki so podobne našim, se nam odpira povsem nova smer v razumevanju in zdravljenju vedenjskih težav.

S primeri, ki jih navajam, sem se ukvarjal kot zdravnik med prakso na vedenjski kliniki Šole za veterinarsko medicino na Tufts University v ZDA. Zgodbe so resnične, čeprav so, kot se rado reče v kriminalkah, imena spremenjena, da zaščitimo nedolžne. Moj namen je orisati zvesto podobo svetovalskega procesa in opisati človeško in živalsko trpljenje, ki ga poraja-

jo tovrstni problemi, vendar ne iz senzacionalističnih vzgibov, temveč da bi prikazal, kako silna čustvena vez obstaja med nekaterimi lastniki in njihovimi mački, in predstavil dileme, ki se zastavljajo. Posameznim primerom sledi poročilo o tem, kako se je izteklo: tu opisujem, kakšen postopek zdravljenja smo izbrali in kako se je primer nazadnje razpletel. Vsako poročilo naj bi bralca oskrbelo s podatki, ki omogočajo, da bo odslej laže razumel podobne probleme oziroma da bo vedel, kako naj ukrepa ali za kaj naj se pri veterinarju zavzame, tako da bo maček deležen pravilnega zdravljenja.

Mnogi lastniki, ki se oglasijo pri meni, ne vedo več, kaj bi, tako da se na kliniko zatečejo – pogosto v nasprotju z nasveti skeptikov – v zadnjem poskusu, da bi, kot upajo, našli rešitev za svoj problem. Zato se zavedam, da jim, če mi problema ne uspe rešiti, preostaja le še prav omejeno število ukrepov. V tem primeru lahko bodisi trpijo naprej bodisi dajo mačka stran ali pa si celo pomagajo s skrajno rešitvijo, ki se ji reče evtanazija. Orodja moje obrti so natančna vedenjska anamneza, točna diagnoza in usmerjeno zdravljenje, ki obsega prilagoditev okolja, program vedenjskega preoblikovanja in, če je potrebno, farmakološko terapijo. Psihofarmakološko zdravljenje se pri mačkah izkazuje kot pomemben del zdravljenja vedenjskih težav; mačke namreč za rehabilitacijske tehnike niso tako dovzetne kot psi.

Mačji vedenjski problemi se delijo na tri glavne razrede in vsakemu od njih je namenjen en del knjige. Prvi del se ukvarja z različnimi oblikami napadalnosti, vključno s sindromom alfa mačka, s teritorialno agresijo, z napadalnostjo iz strahu, s preusmerjeno napadalnostjo in s patološko agresivnostjo. Spoznali boste mačkone, kakršen je Felix, ki gospodari nad svojim gospodarjem in si ne dovoli reči ne. Potem je tu Šuki, siamski maček, ki svojima lastnikoma otežuje življenje s tem, ko nenehno preganjanja in strahuje sostanovalko, mačko Peni. Sam, muc neke moje študentke, nam bo v pomoč pri razpravi o pravem

pomenu igre in o dejstvu, da so res psihotične (če sploh) prav redke muce. Za zgled preusmerjene napadalnosti bi težko našli primernejšo zgodbo od tiste o abesincu Rublesu, ki je preživel živahno srečanje z razboritim kokeršpanjelom, dve uri pozneje pa se je za svoje trpljenje maščeval nič hudega slutečemu lastniku. Jonatan, maček bogate dedinje, pri katerem se je izkazal zdravstveni vzrok nenadne osebnostne spremembe, ponuja izhodiščno točko za razpravo o mnogoterih fizioloških sprožilih napadalnosti.

V drugem delu, ki govori o čustvenem vedenju, so obravnave deležne teme, ki se tičejo strahu, neprimerneга izločanja, pretiranega oglašanja, krempljanja po pohištvo in spolnega vedenja. Moji mački Cinder in Monkey nastopata v razpravi o grozavih stanjih, ta pa nas bo pripeljala do izjemne zgodbe o ženski, ki je trpela za ailurofobijo – za iracionalnim, a neubranljivim strahom pred mačkami – in o tem, kako ji je ta strah uspelo premagati. Max je obkrempljeni pohabljenec in njegov primer načenja boleče vprašanje o odstranjevanju krempljev in drugačnih, manj radikalnih in bolj človeških načinih reševanja pohištva pred praskami. Zgodbe o Frankiju, Greti in Harryju sestavljajo venček poučnih zgledov, ki se tičejo neprimerneга izločanja in ponujajo smernice za vse lastnike mačk, ki jih tare ta najpogostejša izmed mačjih vedenjskih težav. Sledi žalostna zgodba o pretirani skrbi za “rešenega” mačka Toma – muc, ki je mijavkal na pomoč. Vendar njegovih krikov nihče ni razumel, tako da je končal skopljen, obkrempljen, v prisilnem jopiču iz sedativov in s “poštucanimi” glasilkami. Tu se razprava osredinja na vprašanje, ali naj bodo mačke v lastno dobro deležne takšnega in drugačnega omejevanja. Kot bomo videli, odgovor ni preprost, mnenja pa se krešejo. Ta del končuje poglavje nekaterimi zanimivimi in vznemirljivimi spolnimi zagatami, ki spravljajo v zadrego mačje lastnike. Poglavje načenja vprašanje, ki se tiče potepuških mačk in dolžnosti mačjih lastnikov,

da dajo svoje miljenčke, ki niso namenjeni za nadaljnjo vzrejo, sterilizirati.

Nazadnje sledi del, ki se ukvarja z zanimivimi, a včasih tudi pretresljivimi oblikami prisilnega vedenja. Pripoved se začneja z Lucky, muco, ki je sesala volno, sledi pa poglavje, v katerem najdeš zgodbo o lisasti mački, ki je trpela za bizarno motnjo, da si je gulila dlako, čemur se strokovno pravi psihogena alopecija. Kar zadeva psihogeno alopecijo, gre dobesedno za “plešavost čez noč”, in naša uboga mačka ni bila nobena izjema. Sledi zgodba o nenavadnem in presenetljivem sindromu mačje hiperestezije. To stanje, ki spominja na Tourettov sindrom, povzroča pri mačkah, kadar se čedijo, čudaške tike, ki jih spremljajo nenadne spremembe razpoloženja in celo halucinacije. Ta del se končuje s poglavjem o prehranskih navadah, v katerem so pod vedenjski drobnogled postavljeni požeruhi in anoreksiki.

Če jih vprašaš, velik delež mačjih lastnikov izpove, da je tudi za njihove mačke značilno takšno ali drugačno nezaželeno vedenje. Mnogi izmed njih so izredno ljubeči lastniki, včasih pa jim le prekipi. Še vedno me preseneča, do kakšne mere so ljudje pripravljeni prenašati svoje mačke. Videl sem že, da so se prodajale hiše ali da so šli narazen zakoni – vse po zaslugi sporov zaradi muhastih mačk. Kljub vzdržljivim živcem predanih lastnikov ostajajo vedenjske težave še vedno glavni vzrok umrljivosti med mački. Razumeti vedenje svojega mačka (in vedeti, kako naj se spopadeš s problemi, ko se pojavijo) je enako pomembno kot to, da ga pelješ na cepljenje. Ta knjiga je orodje, ki naj ljudem pomaga, da bodo bolje razumeli svojega mačka, spoznali, da je mogoče ukrepati, in doumeli, kako naj se tega lotijo. Že mogoče, da znajo mačke skrbeti same zase, včasih pa vendarle potrebujejo pomoč.

Prvi del

NAPADALNO VEDENJE

*Prvo poglavje***KO ŠAVSNE ROKO,
KI GA HRANI ...**

Karkoli so vam že rekli o vremenu v Novi Angliji, pridejo dnevi, ki bi bili težko še lepši, še posebno spomladi in jeseni. Misel na pomladne dni se oglašava vso zimo, in ko se ta letni čas končno začne, je vsak dan kot dragulj. Ko sem se nekega zgodnjega pomladnega dne odpravljal na delo, sem se zavedel, da je ta dan eden takšnih. Sredi privoza sem postal in zajel nekaj globokih vdihov svežega jutranjega zraka. Sinje nebo je bilo brez oblaka, če ne štejem nekaj ozkih mrenastih prog, ki so se vlekli v višavah. Nekaj časa sem samo stal in užival v prizoru. Nazadnje sem stopil k avtu in se spravil na kratko pot do Šole za veterinarsko medicino na univerzi Tufts, kjer me je čakal urnik, zapolnjen s pacienti. Medtem ko sem vijugal po Wessonovi cesti (imenovani po znamenitem ustanovitelju podjetja Smith & Wesson) in nadaljeval po Willardovi ulici (kjer stoji Willard Clock Museum), sem se skušal domisliti, kaj me čaka pri prvem

pacientu. Lastnik, ki se je naročil prejšnji dan pozno popoldne, je rekel le, da gre za "klic v sili". Ni bilo povsem jasno, kaj je mislil s tem, spomnil pa sem se, da naj bi šlo za mačka, ki se do lastnika vede napadalno.

Ko sem prišel v bolnišnico, sem stekel po stopnicah, si navlekel belo haljo in stopil naprej do sprejemnice za male živali. Tam je že čakala kartoteka, ki je bila označena zame. Preletel sem prvo stran in videl, da je mačku ime Felix, njegovemu lastniku pa David Johnson. Ozrl sem se naokrog in s pogledom iskal možnega kandidata.

"Gospod Johnson?" sem rekel proti možu, ki je stal na drugem koncu čakalnice.

"Tukaj," je rekel oni; visok, slok možakar s kozjo bradico. Ko je v pozdrav iztegnil roko, se je slabotno nasmehnil.

Videti je bil nekoliko napet, zato sem sklepal, da ga srečanje spravlja v zadrego. Ozrl sem se za mačjo nosilnico, a je ni bilo nikjer. Radovedno sem ga pogledal. "Kje pa imate mačka?" sem vprašal.

"Žal mi ga ni uspelo spraviti v nosilnico," je s skomigom priznal gospod Johnson. "Pa sem si prizadeval. Nazadnje sem si rekel, da je previdnost mati modrosti, in sem ga pustil doma."

Spustil sem pogled in opazil, da je po notranji strani podlahti hudo opraskan.

"Je to delo vašega mačka?"

"Tako je," je izjavil gospod Johnson, medtem ko je zamišljeno preučeval svoje podlahti, "ampak ne od danes zjutraj. To je storil pred nekaj dnevi. Sicer pa bi me bil tudi danes opraskal, če bi še kar silil vanj. Bi se lahko kljub temu pomenil z vami? Bi mi znali, čeprav ga ni zraven, povedati, kaj se dogaja?"

"Torej, idealno tole že ni," sem po pravici povedal, "a če mi natančno opišete njegovo vedenje, lahko poskusim in vam vsaj delno odgovorim na vprašanje, kaj se pravzaprav dogaja. Morda bom lahko celo opredelil začetno diagnozo. Vse je od-

visno pač od tega, za kako zapleten problem gre. Zanesljivo pa si bom moral Felixa prej ali slej ogledati, če se bo izkazalo, da mu je treba predpisovati zdravila.”

“Potem pa kar nadaljujva,” je navdušeno rekel gospod Johnson. “Če bo treba, ga lahko še vedno pripeljem pozneje.”

Stopila sva torej v posvetovalnico in zasedla položaje na nasprotnih straneh mize. Nagonsko sem čutil, da mi je gospod Johnson všeč. Deloval je kot odkrit, resen človek, ki mu je očitno bilo veliko do tega, da bi pomagal svojemu mačku.

“No, pa mi za začetek povejte, kakšne sorte maček je Felix?” sem ga pobaral. Gospod Johnson se je odkašljaj in me začel premišljeno seznanjati s svojim mačkom.

“Je navaden črno-bel domači maček, skopljen, star okrog pet let. Ko sem ga zadnjič pripeljal na pregled, je tehtal nekako pet kil.”

“Dobili pa ste ga kje in kdaj?” sem pobezal z zelo pomembnim vprašanjem glede Felixovih zgodnjih izkušenj.

“Od prijatelja – ko je imel morda šest tednov,” je odgovoril gospod Johnson. “Ob svoji mami in drugih mačkah je bil videti kar zadovoljen. Po mojem se je lepo imel.”

“In kdaj so ga skopili?” sem nadaljeval.

“Torej ... bilo je menda okrog šestega meseca, bi rekel. Pri običajni starosti. Sterilizirati sem ga dal, da ne bi škropil ... Saj ne, da bi bil takrat že zares začel škropiti, a opazil sem, da se začenja zanimati za mačje spopade pred hišo, tako da se mi je zdelo, da gre samo še za vprašanje časa.”

“Pa ste opazili, da bi se po posegu njegovo vedenje kakorkoli spremenilo?” sem nadaljeval.

“Niti ne,” je zamišljeno rekel gospod Johnson in si šel z roko skozi brado.

“Iz kartoteke razbiram, da je glavni problem *napadalnost*, ki jo usmerja proti vam.”

“Res je, začelo se je pred približno tremi leti, ko je imel

dve leti. Lokalni veterinar mu je predpisal t. i. valij (valium), da bi ga pomiril, in ker je terapija očitno pomagala, smo ostali pri tem. Od tedaj z njegovo napadalnostjo ni bilo večjih težav ... se pravi, vse dokler ni pred dvema dnevoma spet vzkipela.”

“Povejte, kaj se je zgodilo.”

“No, takole,” je rekel, ko se je zravnal in se znova ozrl po brazgotinah na podlahtih. “Do prvega neljubega dogodka je prišlo pred dvema dnevoma okrog šestih zvečer. Komaj pet minut pred tem sem ga nehal crkljati. Videti je bil prav dobre volje. Kakorkoli že, nehal sem ga čohati, ker sem si želel pogledati televizijska poročila, takrat pa me je napadel. Sedel sem na kavču, ne da bi se kaj menil zanj – sedel je ob meni. Kar naenkrat pa se je brez kakega povoda zagnal vame in me ogrizel in opraskal po roki. Vrešče sem skočil pokonci in ga pahnil od sebe. Sinoči pa je prišlo do novega incidenta. Še tik pred napadom ni bilo videti, da bi bilo z njim kaj narobe. Žena in njena hči sta ga ravno nehali crkljati in je mirno ležal na preprogi v dnevni sobi. Ko pa sem hip pozneje šel mimo, je skočil pokonci in me napadel. Opazil sem, da je njegov rep ves naršren in razčeperjen. Dlaka na hrbtišču mu je stala pokonci, uhlje pa je imel poleglo. Zdaj sem se spomnil, da se je, tik preden me je napadel, oglasil z nekakšnim tuljenjem. Pozneje sem mu nežno prigovarjal, in to ga je po vsem videzu pomirilo. Sčasoma je odkorakal proč, a se je čez nekaj minut spet vrnil, vohljal po zraku in dajal vtis, ko da je zelo živčen. Potem se je spet odklatil.”

“Kar se tiče vohljanja, ki ga opisujete, bi lahko šlo za tako imenovani ‘*flehmen*’,” sem rekel. “*Flehmen* je vohalna metoda, pri kateri gre za to, da žival vsrka majhne količine vonjev v specializiran organ, ki deluje tako rekoč kot nos v nosu. Je maček medtem boljščal kvišku?”

“Res je!” je rekel gospod Johnson in v očeh se mu je nenadoma zaiskrilo. “In pravzaprav je ta *flehmen* ali kako že izvajal tudi ob drugih priložnostih, preden se je pognal v napad.”

Metoda flehmen

“Torej morda zazna kak nenavaden vonj, to pa pri njem sproži nenadno spremembo razpoloženja,” sem ponudil.

“Ko pa nisem počel nič takšnega,” je z zbeganim izrazom na obrazu rekel gospod Johnson. “Nobenih drugih mačkov nisem božal ali kaj podobnega, če mislite to.”

Za hip sva se globoko zamislila, a se nama ni uspelo domisliti ničesar, iz česar bi bilo mogoče sklepati, da se je gospodu Johnsonu zgodilo kako srečanje, ki bi lahko vznemirilo Felixja.

“Povejte mi še o drugih incidentih,” sem rekel. “Morda se boste spomnili česa, kar bo osvetlilo problem.”

“Ne vem, ali lahko iz tega kaj sklepate, ampak v preteklosti me je večkrat napadel, kadar sem odpiral vrata hladilnika. Naenkrat je bil tam in je kar skočil vame. Kdo bi vedel, morda je čepel na hladilniku, pa sem ga vznemiril, ko sem odprl vrata. V podobnih okoliščinah se je spravljal tudi že na ženo in njeno hčer. Pa še nekaj – če ga zmotim, medtem ko spi, pogosto skoči kvišku, piha in renči in me skuša šavsni. In opazil sem, da med spanjem precej potrzava, če to kaj pove.”

“Kar se tega tiče, ne bi vedel,” sem odgovoril. “Mogoče sanja. Kje pa spi ponoči?”

“Na moji postelji, in to mu po vsem videzu zelo ustreza. Vedno se mi je zdelo, da je precej navezan name. Kadar se mu zahoče igrati, mi prinaša igračke in je pri tem dokaj vztrajen. Postavi se obme in napol mijavka napol prede, vse glasneje in glasneje, dokler ne doseže svojega. Če ne vstanem, kakor zahteva, me grizka v prste na nogah, tako da mi ne preostane drugega, kot da se dvignem.”

“Pa šavsne tudi, kadar leži v naročju in se crklja?”

“Šavsne, šavsne. Ampak v naročje ga tako ne dobiš. Ni takšne sorte maček, da bi skakal ljudem v naročje. Kadar ga božam, leži večinoma na tleh. Načeloma se rad crklja, le da se včasih zdi, kot da je tega že sit. Ni mu všeč, kadar zaspim

v naslanjaču. Če dremljem, on pa bi si želel moje pozornosti, se prikrade zraven in me grizka v roko, dokler se ne zbudim in se mu ne posvetim. Kadar prebiram časopis za mizo, pride in se usede naravnost na sredo strani, tako da nič ne vidim, če pa si časopis držim pred obrazom, se spet zažene naravnost vanj, tako da mi oba priletita v obraz. Če je po večerji še vedno lačen, pride in mi grizka gležnje ali prste, dokler mu znova ne naložim. Ta ti res da vedeti, kaj bi rad! Premore pa tudi bogato domišljijo. Ima plišasto veverico, ki si jo podaja sem ter tja, ko pa jo ulovi, jo odnese v svojo posodico za hrano in začne jesti naokrog.”

“Tole se sliši kot *predatorsko vedenje*,” sem mu rekel. “Je še kaj drugega, kar bi moral vedeti? Povejte mi kaj več o napadih, do katerih je prihajalo, preden je začel dobivati zdravila.”

“Preden sva šla k veterinarju, smo preživeli približno pet ali šest napadov,” je rekel. “Spominjam se, da je do nekaterih prišlo neposredno po tem, ko smo ga nehali crkljati. Drugi so bili pa tiste zasede pri hladilniku, o katerih sem vam govoril prejle. Morda vam bo zanimiv podatek, da prihaja iz legla petih in da so se bili vsi štirje lastniki, ki so vzeli k sebi njegove sorojence, primorani muck znebiti, ker so bile hiperaktivne in napadalne. To vem, ker sva z rejcem ohranila stike. Morda jim je ta reč, karkoli že je, v krvi.”

“Hm, zanimivo,” sem se zamislil, kajti res se je slišalo, kakor da bi šlo za genski odziv. “Preden se spet lotiva vprašalnika o agresivnosti, povejte še nekaj. Kako se maček odziva na neznance in kako se vede v veterinarski ordinaciji?”

“Aha, neznanci so mu kar všeč. Takole v rokavicah jih terorizira, enako kot mene. Približa se jim in jih grizka, dokler jih ne pripravi do tega, da se začnejo z njim igrati, in zadovoljen je šele, ko se mu do kraja posvetijo. Čuden maček. Preišče ti gosta in vse, kar ima ta s sabo, in je znan po tem, da se jim zavleče v torbe. Pri veterinarju pa je povsem druga pesem. Tam

*Predatorsko
vedenje*

se spremeni v pobesnelo, divjo gmoto iz dlake, krempljev in čekanov. Naš veterinar je rekel: "Ta maček je popolnoma nor."

Pred očmi se mi je začela izrisovati podoba precej samozavestnega in odločnega mačka, ki hoče, da bi bilo vse po njegovem, resda pa so se mi nekateri njegovi *napadalni odzivi* zdeli nekoliko nenavadni, saj so bili glede na neznatnost povoda pretirani. Poleg tega me je vznemirjal flehmen, ki je bil kot uvod v nekatere izmed bolj grobih napadov.

Medtem ko sem preudarjal položaj, sem dal gospodu Johnsonu vprašalnik, ki ga ponavadi uporabljam za ocenjevanje *dominantne agresivnosti* pri psih. Moji sumi, češ da agresivnost iz dominance, ki je usmerjena k ljudem, kažejo tudi mačke, so se v tistem času šele začenjali potrjevati, zato še nisem utegnil izdelati vprašalnika, ki bi bil posebej prirejen zanje. Z zanimanjem sem opazoval, kako gospod Johnson odključava kvadratke, in izkazalo se je, da se je Felix odzival napadalno na trinajst od tridesetih dražljajev; tako tudi na tiste, opisane s "če greste mimo, medtem ko se hrani", "če mu vzamete ukradeni predmet", "če ga zmotite med spanjem", "če ga vzamete v naročje", "če ga božate", "če ga primete za tačke", "če ga glasno oštevate", "če greste mimo, ko poležava na postelji ali na drugem kosu pohištva" in "če poskušate doseči, da bi ubogal kako povelje". Felix se je v omenjenih situacijah odzival tako, da je renčal, pihal ali grizel. Ker se je po načinu odzivanja tako zelo ujemal s profilom dominantnega psa, sem postavil diagnozo, ki se je glasila "*dominantna agresivnost*" in je ustrezala vsaj delu njegovega problema, vendar pa sem imel občutek, da je vmes še kaj drugega.

Kljub splošnemu prepričanju o nasprotnem se utegne zgoditi, da mačke v nekaterih okoliščinah razvijejo *despotsko* (*despot* = iz gr. despotes gospod, vladar; samodržec, neomejen vladar, trinog, zatiralec) *družbeno hierarhijo*. V takšni ureditvi vlada vodja, tako imenovani *maček alfa*, drugi člani pa si delijo

*Dominantna
agresivnost*

*Despotska
družbena
hierarhija*

status pribočnikov. Občasno je opaziti še tretji, brezpravni družbeni sloj. Posamezniki, ki sodijo vanj, so dejansko izobčenci, nad katerimi se vsi drugi izživljajo. Kazalo je, da se ima Felix za vodjo Johnsonove družine in da njene člane šteje za sebi podrejene. Upal sem, da še niso zdrsnili na raven brezpravnežev. Če je Felix res prevzel vlogo *alfa prvaka*, je bilo verjetno, da bo za dosego (ali ohranitev) svojih želja uporabljal vse večjo mero nasilja, ne da bi se kaj prida menil za potrebe drugih. Ta opis je povsem ustrezal dejstvom. Gospodu Johnsonu sem pojasnil svoje razmišljanje, nato pa sem mu svetoval, s kakšnimi ukrepi naj se loti Felixa.

“Povem vam, kaj bi storil na vašem mestu,” sem začel. “Prvič, ogibajte se kakršnihkoli spopadov s Felixom. Rad bi, da za nekaj tednov omejite pozornosti, ki mu jih namenjate s crkljanjem, in prosim, da naročite enako tudi ženi in njeni hčeri. Poleg tega bi rad, da se domislite, kako bi mu preprečili, da bi se zadrževal na hladilniku. Lahko mu bodisi preprečite dostop do njega ali pa mu zgoraj na rob nastavite mišelovke, obrnjene navzdol, tako da učinkujejo le kot nedolžne “pasje bombice”. Obenem se, preden odprete vrata hladilnika, ozrite naokrog in se prepričajte, ali ne čaka kje v zasedi. Kar se tiče hranjenja in spanja, bi rad, da pazite, da mu ne bi hodili blizu, kadar se hrani; in kadar spi, ga ne zbujajte. Nikoli ga ne oštevajte in ne skušajte ga pripraviti do tega, da bi počel kaj, do česar mu ni. Predvsem pa si ga ne jemljite v naročje, pa tudi če bo moledoval. Vse njegove igračke pospravite, potem pa mu jih ponudite oziroma se z njim igrajte samo pod vašimi pogoji.”

“Kako natanko naj bi to potekalo?” je vprašal gospod Johnson.

“Vse njegove plišaste igračke naj bodo spravljene v predalu. Kadar se vam bo zahotelo, stopite do predala, ga pokličite k sebi in mu, če pride, dajte igračko in se z njim poigrajte. Če se vam bo zdelo, da igra postaja predivja in da postaja bojevit

ali zahteven, jo z ukazom prekinite in zapustite prostor. Namesto besede nehaj lahko uporabite kak blag dražljaj, na primer žvižg, s katerim naznanite konec igre in mu nakažete, da mu boste odtegnili pozornost.”

“Razumem,” je odvrnil gospod Johnson, ki se mu je vide-
lo, da ga reč zanima.

“Če nadaljujete s hrano in hranjenjem,” sem nadaljeval, “bi mu morali dati vedeti, da je to področje pod vašim nadzom in da mora ubogati, če hoče, da mu daste jesti. Postrezite mu po dvakrat na dan, ampak samo, če se odzove na znak. Pokličite ga po imenu ali pa z žlico potrkajte po pločevinki s hrano. Če pride, mu postrezite, potem pa ga pustite, da v miru pojé. Naložite mu dovolj, tako da ne bo ostajal lačen, in se ne zadržujte v bližini, da bi se prepričali, ali se je najedel. Ostanke hrane poberite in jih pospravite do naslednjega obroka. Tako bo hitro postal bolj spoštljiv do vas in vaših bližnjih. Postavite mu omejitve in se tega držite. Namesto da bi mu služili, boste postali njegov vodja in hranitelj – to bo popoln preobrat.”

“Vse to zveni tako logično. Ne vem, kako da mi samemu ni prišlo na misel,” je rekel gospod Johnson in se nasmehnil.

“V prihodnosti,” sem ga opomnil, “mu izpolnjujte želje, samo če si to prej tako ali drugače prisluži, in s tem mislim tudi na vašo pozornost. Prosim, da ga ne puščate na posteljo in naslanjač, ker sta to kraja, kjer je v preteklosti prihajalo do problemov. Njegova avtoriteta narašča, če mu dopuščate dostop do položajev na visokem, od koder gre v nekatere svojih grozovitejših napadov. V takih situacijah je tako rekoč “na svoji krtini gospodar”. Dostop do postelje mu lahko preprečite tako, da zaprete vrata spalnice, pa ne bo mogel noter. Čez dan bi lahko z enako taktiko zaščitili tudi naslanjač, če je to pač možno. Če ne, lahko poskusite s tako imenovanim kaznovanjem na daljavo, za kar uporabite narobe obrnjene mišlovke, o katerih sva že govorila. Tako se mu omenjeni kraji ne bodo zdeli več tako privlačni.

Če vam zamisel z mišelvami ni všeč, lahko v prodajalnah za male živali nabavite plastične 'žabice', ki učinkujejo enako."

"Nič nimam proti mišelvam," je vskočil gospod Johnson.

"In še zadnja reč: vsak mesec bi ga morali naučiti novega trika. Ni treba, da je kaj umetnega, nekaj pač, kar bo izvedel na vaš ukaz. Pri tem vam utegne biti v veliko pomoč tako imenovani 'tleskač'. Z njim se razločno tleska, sicer pa vsak posamičen tlesk združimo z nagrado, ponavadi s kakšnim priboljškom. Felix bo kmalu spoznal, da je tlesk povezan z nagrado, in sčasoma mu bo tlesk že sam po sebi pomenil, da je storil nekaj, s čimer ste zadovoljni. Na začetku tlesknite in mu dajte nagrado takoj, ko bo pokazal, da je razumel, kaj bi radi od njega – recimo, kadar bo na vaš poziv naredil nekaj korakov proti vam. Ko mu tovrstno odzivanje ne bo več delalo težav, nagrado zadržujte, dokler vam ne bo prišel bliže kot prejšnjikrat, in tako naprej. Tej tehniki pravimo "*shaping*", gre pa za urjenje, pri katerem se postopoma približujemo temu, kar bi nazadnje radi od mačka. Urjenje s tleskačem je hitrejše in bolj učinkovito, kot če uporabljate samo ustne pohvale ali samo priboljške."

Gospod Johnson je prikimal, češ da je razumel.

Preden je odšel, sva se pogovorila še o eni reči: *farmakološki terapiji*. Ker sam Felixju nisem smel predpisovati zdravil, sem moral za to pridobiti sodelovanje njegovega lokalnega veterinarja. Gospodu Johnsonu sem povedal, da bom veterinarju napisal pismo, v katerem bom predlagal nekaj možnosti v zvezi s Felixovim zdravljenjem. Moj načrt je bil, da bi Felix prenehal jemati valij, prvič zato, ker mu ni pomagal, drugič pa zato, ker obstajajo dokazi, da pri nekaterih mačkah škodljivo vpliva na jetra. Predlagal sem, da bi valij postopoma nadomestili s prozaku (prozacu) podobnim sredstvom, imenovanim anafranil. Namen *farmakološkega zdravljenja* je bil, da gospodu Johnsonu prizaneseemo z nadaljnjimi napadi, do katerih bi utegnilo prihajati

Tehnika shaping

*Farmakološka
terapija*

med programom rehabilitacijskega urjenja. Mož je prosil, naj mu pojasnim, zakaj priporočam anafranil. Zdelo se mi je, da bi pri umevanju razlage samega principa utegnil imeti težave, zato sem reč po najboljših močeh poskusil pojasniti v laičnem jeziku.

“Anafranil tako kot prozak povečuje količino možganske kemične spojine, imenovane *serotonin*. Serotonin uravnoveša razpoloženje in zavira napadalnost. Nizka raven serotonina se povezuje z *agresivnostjo* in *impulzivnostjo*. Ko raven serotonina narašča, napadalnost upada, vendar pa se obenem – paradoksnostno – stopnjuje dominanca. Ker sem prej trdil, da je Felixova napadalnost povezana z dominanco, se utegne slišati nenavadno, da sta agresivnost in *dominanca* v obratnem sorazmerju, vendar zadeva ni več tako nenavadna, če pomislite, kako se dominanca ohranja. Dominanca je dinamično stanje, ki se vzpostavlja kot posledica družabnih izmenjav. Pri dominantni živali, ki se udeležuje agresivnih spopadov in v njih zmaguje, se raven serotonina zvišuje, in to jo pomirja. Ko raven serotonina upade, se ponovno zniža tudi prag agresivnosti, s čimer se poveča verjetnost za napad. Skoraj bi lahko rekli, da so dominantne živali odvisne od serotonina in da čutijo potrebo po tem, da se zapletajo v boje, med katerimi se jim v možganih sproščajo novi odmerki. Anafranil uravnoveša dominantno agresivnost s tem, ko ohranja visoko raven serotonina, kar zmanjšuje potrebo po pogostih agresivnih spopadih. Na skrbi sem imel kar nekaj napadalnih mačkov, ki so že v nekaj dneh po tem, ko sem jim začel odmerjati anafranil ali prozak, postali prav krotki.”

“Kar se mene tiče, sem za to, da poskusimo,” je rekel gospod Johnson, ko se je pripravljaj na odhod. “Doma se kratko malo ne počutim več varnega.”

“Prosim pa, da bi me tedensko obveščali, kako vama gre,” sem poudaril. “Če bi prišlo do kakšnih novih incidentov z napadi, si jih beležite, tako da bova imela natančen pregled

Serotonin

Agresivnost

Impulzivnost

Dominanca

nad tem, kaj se dogaja. Pokličite me kadarkoli, ko boste imeli kakšno vprašanje ali ko se bo pojavil kak problem. Ne pozabite, da bi se še vedno rad srečal z Felixjem; torej, če vam ga bo kdaj uspelo spraviti v nosilnico (npr. košaro), me obiščite z njim. Sicer pa se oglasita na kontrolni pregled čez tri ali štiri tedne in upajmo, da boste takrat imeli bolj srečne roke.”

“Velja!” je rekel gospod Johnson, nakar sva se poslovila. Odšel je s polnim naročjem raznih prospektov, ki sem mu jih dal v branje.

Torej, kaj se je v resnici dogajalo s Felixom? Je bil samo dominanten maček ali pa je njegovo vedenje res presehalo meje običajnega? V resnici je šlo za oboje. Mnogi behavioristi (zagovorniki behaviorizma; *behaviorizem* = ang. psihološka smer, ki preučuje organizme samo z opazovanjem njihovega vedenja v določenih razmerah) bi v Felixjevem primeru postavili diagnozo “*napadalnost, ki jo poraja crkljanje*”, saj je postajal napadalen med božanjem ali kmalu potem. Mačke, pri katerih se kaže ta vrsta napadalnega vedenja, lahko človeku skočijo v naročje in dajo same pobudo za interakcijo. Nič hudega sluteči človek privoli v na videz dobrohotno prošnjo po crkljanju, trenutek pozneje pa se že začne metamorfoza. Preobrazbo napovedujejo pomenljivi pogledi, ki jih maček, medtem ko nestrpno potrza z repno konico, namenja lastnikovi roki. Če te svarilne znake spregledaš, se začne hudič – in stvar se vse prevečkrat konča z ogrizeno in opraskano roko.

Svarilne poteze, ki sestojijo iz potuljenih pogledov in potrzanja z repom, je treba razumeti kot znamenje grozeče sovražnosti, vendar pa dobromisleči lastnik včasih v mačkinem (tukaj mislimo na mačke obeh spolov) vedenju razbira vse kaj drugega. Ker ne razume, kaj se dogaja, mačko še bolj vneto boža in upa, da se mu bo tako posrečilo doseči neko mero sprave. Nekateri lastniki si mačkino vedenje napačno razlagajo za “*ljubezenske ugrize*” in kljub nenehnemu grizenju vztrajajo.

Behaviorizem

*Napadalnost,
ki jo poraja
crkljanje.*

*“Ljubezenski
ugrizi”*